

BUTLLETI

DEL GRUP D'ESTUDIS SITGETANS

Any IX

Maig / Agost 1985

N.º 32/33

Excavacions a la Cova del Gegant

La cova del Gegant, situada a la Punta de les Coves, en terme de Sitges, és la cavitat més gran de la zona, amb un recorregut superior als 140 m, si sumem la longitud de les nombroses galeries que té.

A principis del segle xx era fàcilment accessible des d'una petita platja que hi havia al davant de la cova, però els canvis dels corrents marins que hi ha hagut a la zona com a conseqüència de la construcció de ports i espigons han fet que progressivament desaparegués aquesta platja, i des de fa uns anys el mar entra fins a l'interior de la cavitat i l'ha anat buidant de sediments.

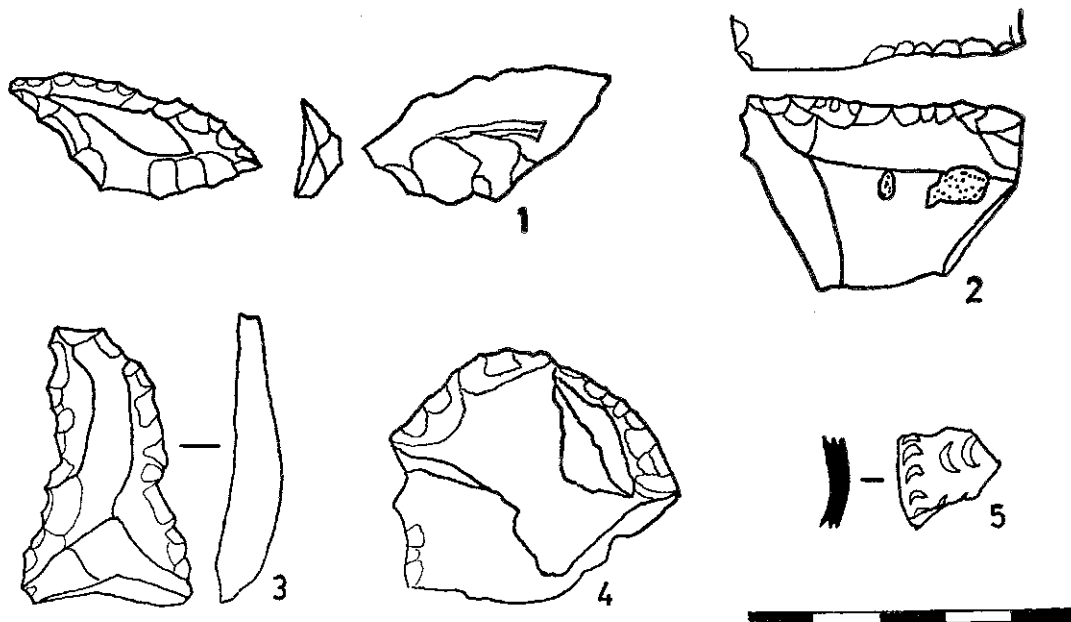
Els anys 1974 i 1975 l'Institut Jaume Almera del C.S.I.C. endegà l'excavació d'una de les galeries de la cova del Gegant que s'estava malmetent per l'acció del mar (Viñas i Villalta, 1975). L'acció destructora dels temporals, lluny d'afeblir-se en els darrers anys, ha fet necessària una nova campanya el mes de juliol de 1985 portada a terme per membres del Centre de Recerques Paleo-eco-socials i subvencionada pel Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya.

En aquest article donarem a conèixer breument els resultats aconseguits a la campanya de 1985, en el benentès que es tracta encara de resultats provisionals.

La cova del Gegant fou ocupada per grups d'homes en una època tan reculada com és el Paleolític mitjà, essent doncs els vestigis més antics que es coneixen de la presència de l'home en aquest sector del Penedès. Una primera estimació de l'antiguitat de l'ocupació de la cova ens portaria a un moment pre-wurmia i a un altre pre-wurm II (Estévez, 1979), és a dir, uns setanta o vuitanta mil anys enrera. Els homes que l'habitaren deixaren abandonats una part de les eines de pedra que utilitzaven i les restes dels animals que havien caçat.

L'excavació ha fet evident que almenys part de la cova havia sofert l'acció marina en època antiga, produint el remenament dels nivells arqueològics que s'havien anat dipositant. La troballa d'eines de sílex amb diferents patines i concrecions fa creure que l'acció del mar barrejà almenys dos nivells arqueològics.

A més de les ocupacions humanes la cova també serví de refugi a alguns depredadors com

Mostra d'alguns dels objectes recollits a la cova del Gegant: 1) Punta de sílex, 2) Rascadora trans-

versal, 3) Rascadora denticulada, 4) Rascadora de quars, 5) Fragment de ceràmica amb decoració incisa d'estil epicampaniforme.

la hiena de les cavernes que aprofitava alguns racons de la cova per a fer-hi el cau. A aquests animals hem d'atribuir bona part dels ossos de fauna que aparegueren a la cova.

La indústria lítica recollida a les excavacions de 1974-75 i de 1985 consisteix en una setantena d'objectes, trenta de la primera excavació i quaranta de la segona. Aquesta indústria està tallada fonamentalment sobre sílex (65 objectes). De quars n'hi ha quatre peces i de jaspi tan sols una. L'existència d'indústria de quars és molt significativa car ens fa veure que ens trobem en una zona intermèdia entre el nord-est de Catalunya, on la indústria de quars és la dominant, i el sud i l'oest català on predomina el sílex.

El 39 % de les peces trobades a les excavacions estan retocats. La major part són rascadores i denticulats (rascadores i osques), tal com podem veure al quadre següent:

Ascles	38
Fragments	2
Nucis	3
Rascadores	11
Denticulats	11
Puntes	1
Gratadors	1
Escatats	3
Total	70

Quan a la fauna, no disposem de moment de dades procedents de la darrera excavació, ja que els ossos es troben actualment en tractament de conservació. Aquests ossos havien estat molts anys en contacte amb l'aigua de mar, i per això quan s'assequen la sal que contenen cristallitza i desfà l'os. Per aquesta raó ha calgut dessalinizar-los, assecar-los de manera gradual i consolidar-los en un laboratori. Quan hagi acabat aquest procés, que és lent, podran ésser estudiats per un especialista que identificarà les espècies animals a les quals pertanyien.

En no poder donar dades de la darrera excavació, farem servir els estudis de la campanya de 1974-75, fets per J. Estévez (1979) i J. F. Villalta (Viñas i Villalta, 1975). Aquests estudis ens

revelen que la fauna que llavors hi havia a la zona era molt diferent de l'actual. Es van poder identificar, entre d'altres, les espècies que esmentem a continuació: llop, cuon, hiena i linx de les cavernes, bisont; bou, cavall i ase salvatges, senglar, rinoceront de Merck, isard, cérvol, ós, eriçó, talp, conill, llebre i d'altres. Una part d'aquestes bèsties foren caçades per l'home prehistòric, que se servia de les eines de pedra per a caçar i per a esquarterar els animals.

Els caçadors que habitaven la cova del Gegant possiblement pertanyien al grup dels Neanderthals, si fem cas d'altres jaciments europeus corresponents a la mateixa època.

L'excavació de 1985 també ha demostrat l'existència d'un nivell arqueològic corresponent a l'edat del Bronze antic (1800-1500 anys abans de Crist). El nivell del Bronze antic està molt mal·lès per l'acció del mar i ha donat molt pocs materials, entre els quals destaquen dos fragments de ceràmica a mà decorats amb incisions d'estil epicampaniforme.

Un dels objectius de la darrera campanya d'excavacions era el d'establir unes estratigrafies del jaciment i conèixer quins sectors de la cova estan alterats per l'acció del mar i quins romanen inalterats. De moment, però, no podem avançar resultats en aquest aspecte car els estudis de sedimentologia demanen uns mesos de feina i no serà fins d'aquí a un quant temps que podrem disposar de les corresponents dades de l'estudi sedimentològic.

J. MARTÍNEZ, J. MIRET, R. MORA i I. MURO

Centre de Recerques Pàleo-eco-socials

BIBLIOGRAFIA

- ESTÉVEZ, J. (1979): *La fauna del Pleistoceno catalán*. Tesi doctoral, Universidad de Barcelona, inèdita.
- MIR, A. (1975): «*La industria lítica de la cova del Gegant*», Barcelona, pàgs. 39-49.
- VIÑAS, R. i VILLALTA, J. F. (1975): «*Depósito cuaternario de la cova del Gegant*», Speleon, Barcelona, pàgs. 19-35.

El ressó artístic d'una gran figura sitgetana: el Dr. Bartomeu Robert

(acabament)

EL RECORD COM A PROFESSIONAL DE LA MEDICINA

Afortunadament, els col·legues del Dr. Golferichs no eren del seu mateix parer. El camp de la medicina va moure's de manera ràpida i conscient per honorar la seva memòria.

Una revista científica lleidetàna «Boletín Médico», en el seu primer número, publicava un gravat amb l'efigie del Dr. Robert (30). La Junta Directiva del Col·legi de Metges, al cap de vuit dies de la mort de Bartomeu Robert, acordava obrir una subscripció voluntària entre els seus membres, amb la finalitat de posar una placa commemorativa a la façana de la casa on havia viscut Robert (31).

L'«Academia de Higiene de Catalunya» organitzava una sessió necrològica al Palau de Belles Arts (32), participant-hi representacions científiques i regionalistes. Entre els parlaments cal destacar el del Dr. Xalabardes, que féu un estudi crític de la figura de Bartomeu Robert; el Dr. Fontbona que parla de la personalitat del recordat en el seu aspecte de catedràtic, i el del Dr. Queraltó (33), el parlament del qual fou revisat per l'autoritat governativa ja que segons feien referència les notícies sortides «creient que al discurs del Dr. Queraltó hi havia algunes frases relliscoses, demanà a l'interessat que li fes entrega de l'original per sotmetre'l al examen de son quefe. Accedí el Dr. Queraltó, i les quartilles passaren desseguida a mans del governador civil que les ha fet traduir al castellà per a millor apreciar els conceptes que aquell treball conté: de debò ens alegraríem que per tal motiu el Dr. Queraltó no sofreixi cap entrebanc» (34).

No fou aquesta associació l'única que tingué

problemes amb l'autoritat. La institució sanitària «Academia del Cuerpo Médico Municipal» organitzà un acte al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona. A aquesta vetllada necrològica havien de prendre-hi part el secretari de la corporació, donant lectura a una memòria sobre el Dr. Robert, el President de la Unió Regionalista Dr. Fargas, el de la «Societat d'Amics del País», senyor Bertrán i Amat; el catedràtic Dr. Calleja, el President de l'Ateneu Dr. Picó i Campamar, el Dr. Comenje del «Cuerpo Médico Municipal», el Dr. Rahola i l'Orfeó Català, que havia d'executar un himne lletra de Guillem Tell i música del mestre Nicolau. Aquesta vetllada no va realitzar-se ja que l'autoritat militar va denegar el permís (35).

A finals d'abril de 1902 l'Acadèmia de Medicina i Cirurgia acordà dedicar una sessió necrològica a la memòria dels acadèmics de número morts feia pocs temps, el Dr. Emerencià Roig i Bofill i Bartomeu Robert i Yarzabal. La biografia de Roig i Bofill fou llegida pel Dr. Calvet, mentre que el discurs biogràfic del Dr. Robert fou encomanat al Dr. Bertrán i Rubio (36).

L'any següent a la mort del Dr. Robert, la Facultat de Medicina encarregà, a Jaume Pahissa i amb destí a la Sala de Juntes de la Facultat, els retrats de Bartomeu Robert i de Nicolau Homs. Segons el contracte (37) havien estat encarregats per acord del claustre per figurar a la galeria de retrats de catedràtics de número. Aquests retrats tenien un preu conjunt de 700 pessetes, quantitat que fou pagada entre els professors Dr. Rodríguez Méndez, Dr. Valentí, Morales, Coll i Pujol, Batlles, Bonet, Massó, Martínez Vargas, Saltor, Fargas, Planellas, Oliver i Calleja. El total fou recollit pel Dr. Saltor que el dia 24 d'agost de 1904, féu efectiva la quantitat al pintor J. Pahissa.

L'HOMENATGE DE SITGES DEDICAT PARTICULARMENT A LES FACETES DEL DR. ROBERT, SENSE OBLIDAR-SE DELS ASPECTES POLÍTICS I PROFESSIONALS

Les relacions entre el Dr. Robert i la Vila de Sitges foren sempre ben estretes, ja que ell s'havia considerat sempre com a fill d'aquell poble que l'havia vist créixer. En tot moment ambdós s'havien demostrat afecte i consideració. L'any 1899, quan Bartomeu Robert necessità més ajuda moral a causa dels revesos polítics soferts a la Cambra de Diputats, Sitges li ofereix portar el penó municipal de la Festa Major (38), a la vegada que se'l feia «Fill predilecte de la Vila», acordant-se posar el seu nom escrit al Consistori. El Dr. Robert, ple d'agraïment envers aquelles mostres d'afecte, regalà el conjunt d'elements que donen caràcter a la sala, amb la tan coneguda frase «si no us puc donar un Saló de Cent us dono un saló de deu» (39).

El dia 15 de novembre de 1899, B. Robert escrigué una carta dirigida al Batlle de la Vila:

«En virtud he comisionado al artista de esta capital D. Eduardo Llorens, para que sin pérdida de tiempo pase a esta villa a hacer inspección del local para la realización de la obra, corriendo a mi cuenta todos los gastos que ocasionen» (40).

Ell mateix s'havia preocupat de buscar la persona més adequada, escollint Eduard Llorens. Aquest artista, el dia 18 de novembre era a Sitges amb l'objecte de complir l'encàrrec de Bartomeu Robert per a estudiar l'ornamentació del

consistori. La vinguda fou comentada per «El Eco de Sitges» (41).

«Sabemos que el señor Llorens ha quedado perfectamente impresionado de las condiciones del Salón que debe ornamentar, habiéndose tomado los datos necesarios para formular el proyecto con arreglo a las instrucciones debidas.»

Acabava la ressenya referint com era de satisfactoria la notícia i assegurant que la inauguració seria un fet l'agost de 1900.

Bartomeu Robert seguí personalment l'evolució dels treballs (42), aconseguint-se que el dia previst estigués acabat el Saló de Sessions.

Per la Festa Major de l'any següent, s'inaugurà el nou Saló de Sessions sufragat pel Dr. Robert. Per commemorar aquest acte, i com agraïment, es donà el nom de «Passeig del Dr. Robert» al Passeig de la Ribera; i el mateix dia 25, es celebrà al Cau Ferrat un dinar d'homenatge al il·lustre personatge (43).

Per realçar encara més aquest acte, la Vila de Sitges encarregà a Arcadi Mas i Fondevila un retrat del Dr. Robert, que es situaria en el Saló de Sessions. Mas i Fondevila el retratà de mig cos a peu dret, darrera d'una taula en què hi havia un llibre, suposcm de medicina. Una mà estava posada suaument sobre el llibre; l'altra mà, amb el puny tancat ens donava la idea d'una mà fèrria, segura, mà de bon polític..., mentre que el rostre, afable, sensible, de persona que podia conmourer's enfront d'un problema social o davant d'un malalt. Resumia Mas en un retrat les tres facetes característiques de Bartomeu Robert: el polític, el científic i el metge sacrificial, sempre a punt d'ajudar a qui el necessita (44).

Quan es conegué la mort del Dr. Robert, Sitges organitzà un gran funeral que tindria lloc el 30 d'abril de 1902. Oficià el rector de la Vila, i es cantà la missa de Rossini a quatre veus, acompanyada de l'orgue i cantant-se un «Benedictus» compostat pel mestre Cuscó (45). Josep Cardona, com cloenda de l'acte realitzà un «Elogi Fúnebre» (46) en el què digué que les virtuts del Dr. Robert eren l'alabança més gran de la Vila de Sitges. Recolzant amb el seu discurs la idea d'aixecar un monument a la seva memòria «al lloch més digne de la Vila, que diga sempre als que vindran, que el Dr. Robert va ésser vostre i que eternament el volcu».

La decisió i l'erecció del monument del Dr. Robert a Sitges, segons una crònica sortida anys més tard, s'havia decidit al dia següent de la mort del metge i polític (47). Aquell escrit, textualment deia que pres l'acord «salieron emisarios el propio día para Barcelona, con el encargo de procurar la adhesión de la prensa y el apoyo de los elementos regionalistas, adhesión y apoyo que fracasaron por haberse apropiado la "Liga Regionalista" que el difunto presidía, el proyecto de tributarle análogo homenaje en la ciudad condal».

Malgrat la competència en quan a monuments, a Sitges es formaren dues comissions. Una que treballaria a Sitges, presidida pel Batlle i formada pel Rector, el Jutge, els Presidents d'entitats sitgetanes i el Secretari d'Ajuntament. L'altra ho faria a Barcelona i estaria formada per persones, provinents de Sitges, establertes a la capital (48). Ambdues treballarien sota el mateix lema: «Hem de sentir el fort convencíde que, si la mort ens ha fet presa del Dr. Robert, los seus contemporanis volen tallar en pedra i en bronzo la seva grandiosa figura, per

exemple de presents i esdevenidors generacions.» Aconseguint reunir abans d'acabar l'any 1902, 18.282,90 pessetes, quantitat que va costar anar-la engruixint ja que pel setembre de 1904 arriba solament a 19.134,15 pessetes (49).

Entre els anys 1905 i 1907 és quan el monument al Dr. Robert a Sitges assolirà més forta empenta. Calia utilitzar el recaptat en la construcció de quelcom notable que honorés el fill predilecte de la Vila. Part de la demora fou a causa de la indecisió de la Comissió. Dins d'ella hi havia un grup que preferia utilitzar els diners del monument, junt a una subvenció estatal i una provincial, per fer unes escoles amb el nom de «Escoles Robert». El bust de Bartomeu Robert seria col·locat en un lloc preferent, amb la idea que amb aquesta solució es trencaria «la rutina de estos tiempos de prodigar estatuas al aire libre» (50).

Una altra part de la Comissió preferia que les quantitats recollides s'utilitzessin per aconseguir una «millora urbana de trascendencia», que per ella mateixa justificués el monument. Seguint aquest desig es deixà de banda la col·locació de l'estàtua al Passaig Robert, i es pensà en el lloc on actualment està situada, a la plaça de l'Ajuntament.

Amb la finalitat d'aconseguir millores urbanístiques, el dia 10 de gener de 1905 (51) es compra la casa Puig de Galup, la qual, després d'ésser enderrocada, es colocaria en el seu solar l'estàtua del Dr. Robert. Vuit mil pessetes fou el cost de l'edifici, suma que va facilitar el tresorer de la Delegació de la Comissió establerta a Barcelona, el senyor Llopart, abandonant-se definitivament la idea de les escoles públiques.

L'enderroc de la casa Puig de Galup va portar polèmica en els setmanaris locals. A començaments d'abril de 1906 l'Ajuntament acordà que sortís a subhasta l'enderroc de la casa, subhasta que quedà deserta (52). La Comissió del monument, al cap d'un mes es reuneix per adoptar l'acord de contractar directament la persona que realitzés el treball. Es desitjava que la casa s'enderroqués de pressa, si bé, el setmanari «El Eco de Sitges», exagerava el fet dient que els transeünts tenien perill al passar davant la casa, sobretot «los días festivos, durante los cuales todo buen católico debe acudir a la cercana parroquial iglesia para llenar sus deberes religiosos» (53); o bé «las familias veraneantes tienen la molestia de cubrirse de polvo cuando acuden a la parroquia, y el espectáculo de una vía pública llena de escombros, esto es lo contrario de cuanto ocurre en las poblaciones de verano, cuyas autoridades se desvelan por evitar a vecinos y forasteros todo cuanto pueda ser motivo de desagrado» (54). La mateixa nota citava que hi hauria un dèficit de 5.000 pessetes, el qual s'ignorava qui el cobriria.

A finals d'agost, amb motiu de la Festa Major, la casa Puig de Galup estava ja enderrocada, deixant un solar junt a la façana Nord de l'Església Parroquial, façana que es trobava en un estat lamentable (55). El solar ja estava a punt, i solament faltaven que es prenguessin els acords per reutilitzar l'espai i situar en ell l'esultura.

El dia primer de gener de 1905, Rafael Llopart havia encarregat el projecte del monument al escultor Josep Reynés i Gurgui (56).

Pel mes de febrer de 1905 Reynés presentà un projecte del monument al Dr. Robert «sentado sobre una de las peñas de la Punta en actitud de contemplar el mar, vistiendo traje de calle

con sombrero hongo. Tenemos noticia de que el croquis del señor Reynés tiene un elevado carácter artístico y es un merecido tributo al personaje con que trata de honrarse en esta villa» (57).

Pel mes de maig de 1905, els corresponsals de «El Eco de Sitges» visiten l'estudi del escultor Josep Reynés per a conèixer el projecte en fang del monument. La impressió que obtingueren l'exposaren al seu setmanari (58). «Con la curiosa emoción de quien se siente atraído por el anhelo de conocer alguna manifestación artística, penetramos hace pocos días en el taller donde el reputado escultor D. José Reynés modeló la estatua dedicada a perpetuar en esta Villa al malogrado Dr. Robert. El artista nos presenta al Hijo Predilecto de Sitges escuchando familiarmente la narración local de un suceso patriótico, la consulta inesperada de un cliente o el recuerdo de un episodio de su edad primera. Sentado sobre peñascos de nuestra costa, delata su mirada en todas direcciones, como si quisiera saturarse de aires purísimos que le brinda el Mediterráneo o le envía la montaña. Viste modesto traje de calle para demostrar que sólo cabe aquí festejar al cariñoso amigo de cuantos lo trataron, antes y después de su gran nombre como médico, como catedrático y como político. El señor Reynés ha conseguido imprimir el barro manteniendo los rasgos salientes de la fisonomía del Dr. Robert, ha velado su vista con aquella alucinación de su excepcional mirada, ha tratado el ropaje con verdadera espontaneidad en sus pliegues, y ha conseguido reproducir con pasmosa exactitud al gran patriota a quien se dedica el homenaje de su pueblo. «El Eco de Sitges» felicita por su victoria escultórica a D. José Reynés y le augura completo éxito en su difícil cometido.»

Reynés seguí treballant en el seu projecte que havia estat contractat per 16.750 pessetes, les quals serien pagades 5.583 en primera part, quan el model de l'estàtua estigués acabat i s'hagués rebut el marbre. Altres 5.583 pessetes a la meitat de l'execució del monument, i 5.584 pessetes quan estigués acabat totalment (59). Mentre s'anaven fent els passos per a la compra del solar on havia de situar-se, i després per l'enderroc del edifici que hi havia en ell; coses que s'aconseguien amb lentitud.

A finals de novembre de 1906 (60) es reuneix la Comissió del Monument al Dr. Robert, i entre els acords que es prenen està el de situar el més aviat possible l'estàtua. Reynés, potser desenganyat per la lentitud dels treballs, contestà que al cap d'unes dies aniria a la Vila el seu company, Manuel Fuxà i Leal, el qual, penetrat completament del projecte, indicaria al mestre d'obres, els treballs preliminars per la col·locació del monument.

Al cap d'uns dies (61), a mitjans de desembre, Manuel Fuxà, complimentant l'acord de la Comissió estigué a Sitges, amb l'objecte d'escollir el lloc de la plaça on ha d'aixecar-se el pedestal que ha d'aguantar l'estàtua del Dr. Robert, decidint-se el començament de la construcció del peu que sostindria la figura. Després de la visita de Fuxà, començaren les feines de cimentació del pedestal, i a la vegada es començà també el arrebossament i la neteja de la paret de l'Església Parroquial (62).

Pel mes d'abril, es recorda que fa ja cinc anys de la mort del Dr. Robert, i que el monument a la seva memòria encara no és acabat, tot i que l'estàtua del Dr. Robert realitzada en marbre

per l'escultor J. Reynés estava acabada des de feia anys (63).

En aquest mes, però, es col·locaria el pedestal i l'estàtua. Una notícia que es donava el 20 d'abril de 1907 (64) assenyalava que havia començat aquella setmana la col·locació del pedestal que havia de sostenir l'estàtua en marbre del Dr. Robert, esperant-se aviat l'obra escultòrica. A finals de mes (65) l'estàtua de Bartomeu Robert estava ja en el seu lloc, cobrint-se amb una tela ben espesa fins que tingués lloc la inauguració del monument. Per aquest motiu, pel mes de juliol, «El Eco de Sitges», contrari a la gestió municipal, feia parlar des de les seves pàgines l'estàtua del Dr. Robert (66) tot dient que ella «nos suplicaba que elevemos su queja a quien corresponda para que sin pérdida de tiempo se la descubra, pues en estos días calurosos está asfixiándose entre sus blancas envolturas y teme destruirse burlando de este modo a cuantos suspiran llegue el momento de poder apreciar las artísticas líneas de su mármorea escultura».

La reunió que la Comissió tingué durant el mes de juny de 1907 va decidir pagar al contractista i celebrar la inauguració el dia 23 d'agost de 1907, coincidint amb els dies de la Festa Major. Celebrant-se aquesta amb tota solemnitat (67), amb l'única problemàtica que el compte amb l'escultor estava encara sense tancar, i sense saber-se qui tenia que pagar el descobert resultant.

Pel mes de novembre de 1907 (68) l'Alcaldia convocava a les dotze del migdia als senyors que formaven part de la Comissió central del monument al Dr. Robert, per a parlar de les negociacions que s'havien fet amb Josep Reynés, amb motiu del plet que aquest havia posat en reclamació del saldo de la seva obra escultòrica. Es demanava que la Comissió passés comptes justificades i el municipi se'n fes càrrec. El resultat fou designar una persona per parlar amb Reynés oferint-li la solució de reduir el capital adeutat a 5.000 pessetes, mitjançant un pagament immediat de la major quantitat reclamada en la demanda. Es pagaria la resta de la mateixa a finals d'any, garantitzant les 5.000 pessetes dues persones de solvència reconeguda, i a més l'abonament de 500 pessetes com interès (69). Al final, gràcies a la bona voluntat del germà del Dr. Robert, Francesc Robert i Yarbábal, s'evità la continuació del plet, quan feu retirar la demanda judicial promentent que el deute abans d'un any seria pagat (70).

El monument agradà als veïns de Sitges, però possiblement els va sobtar la manera en que iconogràficament s'havia representat l'illustre metge. Tot i que els admirava el realisme del cap i de les robes, no el sabien veure representat en aquella còmoda i natural posició, i els mancava algun altre element que remarqués i engrandís el seu prestigi. El sentir de la població està ben definit en aquestes ratlles que citem a continuació: «Creemos no obstante que si en vez de aparecer cruzadas las manos del Dr. Robert descansando sobre la pierna derecha en forma poco real, el artista las hubiera presentado hojeando un libro o en otro análogo pasatiempo habría la escultura adquirido mayor relieve, y el efecto artístico resultaría más intenso» (71). No entenien que aquella posició que havia donat Josep Reynés al personatge, aquell mirar al infinit, a l'horitzó llunyà del mar, aquell interès per sortir dels problemes diaris i gaudir solament de l'indret on es trobava, còmode

i feliç en aquella població que tan estimava i davant d'aquell mar que tantes vegades contemplava des de la seva casa a la Fragata (72).

D'altres haurien volgut resaltar més l'indret del moment amb àmplies escales en línia perpendicular a la plaça, intentant crear impacte al visitant; altres trobaven poc aconseguit el contrast d'un material noble com el marbre i un material com la pedra, molt més vulgar.

L'acord pres el dia 16 de febrer de 1906 de posar el pedestal la inscripció «La Vila de Sitges a Son Fill Predilecte el Dr. Robert. Per subscripció pública. Inaugurat 1906», es va seguir tant al peu de la lletra, que, tot i que la inauguració fou l'any 1907, en números romans s'havia escrit l'any 1906 (73).

ALTRES MOSTRES DEL RESSO DE LA FIGURA DEL DR. ROBERT

Diferents associacions culturals barcelonines varen pensar en retre homenatge al Dr. Robert. L'Ateneu Barcelonés, per exemple, al cap de dos dies de la seva mort (74) anuncià que el retrat de B. Robert seria col·locat a la Galeria de Socis Il·lustres de l'Ateneu.

A les sales d'art barcelonines també se'l recordava i homenatjava. Una crítica d'Alfred Opisso (75) esmenta que a la Sala Parés, pel maig de 1902, es trobava exposat un bust en baix relleu del Dr. Robert, original del artista Pagès i Roca del que es deia que per la correcció del dibuix, la puresa de les línies i per la veritat amb que captava els detalls, revelava en el seu autor a una mà experta i amb plena consciència del que tenia que ésser el retrat.

Abans d'aquesta exposició, la mateixa Sala Parés havia exposat un retrat del Dr. Robert, realitzat pel pintor Palmerola. Una obra en la que dominaven els colors terra, i que fou considerada poc reeixida, amb un modelat massa dur, unes robes massa destenyides, però que com positiu tenia que el retrat era molt semblant al Dr. Robert dels darrers temps (76).

Junt a aquestes mostres d'afecte, sorgia també la idea de negociar amb la figura del Dr. Robert. A finals del mes d'abril (77) «La Vanguardia» anunciava que s'havien rebut una sèrie de targetes postals relatives a l'enterrament del Dr. Robert reproduïdes de set fotografies d'aquell del tiratge, en el qual es podien veure tots els detalls.

Al mateix temps, «Catalunya Artística» feia propaganda d'un bust realitzat per l'escultor Joseph Pagès i Horta. El seu preu era de set pessetes, i estava a l'abast de tothom que el volgués. Es podia comprar a diferents establiments barcelonins, i es donava la notícia que havia estat molt celebrat i acceptat força positivament per la «Lliga Regionalista», pels periòdics i persones que l'havien vist, a la vegada que era un dels que més s'assemblaven al Dr. Robert. Les mides del bust eren de 45 cm. d'alçada i era reproduït a «Catalunya Artística» (78). Aquesta revista anunciava des de les seves pàgines que no obria cap subscripció per al monument al Dr. Robert, ja que en tenia una oberta per al monument a Pitarrà. Amb tot, a les pàgines de diferents números es trobaven poemes dedicats a Bartomeu Robert, articles, fotografies..., que tot plegat eren un bon homenatge a la seva figura.

Després d'aquesta iniciació a l'estudi iconogràfic de la figura del Dr. Robert, és fàcil arribar a la conclusió que prengué Enric Prat de

la Riba (79), quan definí Bartomeu Robert com un home «símbol», situant-lo com representant d'un moment de la vida catalana; i afirmant que la seva vida havia resumit «el sentiment de la nostra terra en un dels moments més decisius de la seva història: el de col·locar la primera pedra de la nostra restauració política».

ISABEL COLI I MIRABENT

25 juliol de 1985.

- (30) «La Vanguardia», 3 de maig de 1902.
 (31) «La Vanguardia», 18 d'abril de 1902.
 (32) «La Vanguardia», 26 d'abril de 1902.
 (33) «La Vanguardia», 28 d'abril de 1902.
 (34) «Catalunya Artística», primer de maig de 1902.
 (35) «La Vanguardia», 8 de maig de 1902.
 (36) «La Vanguardia», 3 de maig de 1902.
 (37) Vegi's contractes a l'Arxiu de la Universitat de Barcelona.
 (38) «El Eco de Sitges», 1 d'agost de 1899.
 (39) Discurs del Dr. Robert amb motiu de ser nomenat Fill Predilecte de la Vila de Sitges.
 (40) «El Eco de Sitges», 19 de novembre de 1899.
 (41) «El Eco de Sitges», 19 de novembre de 1899.
 (42) «El Eco de Sitges», 10 de desembre de 1899.
 (43) A l'Arxiu de Sitges es troba un carnet per assistir al banquet d'homenatge al Dr. Robert, 25 d'agost de 1900. Al Taller-Museu Cau Ferrat. Dinar en el que Rusiñol digué unes belles paraules al Dr. Robert.
 (44) Retrat col·locat al Saló de Sessions de l'Ajuntament de Sitges. El 9 de juny de 1906, Sitges el va cedir per dos dies a la «Lliga Regionalista» per a un homenatge a Robert.
 (45) «La Vanguardia», 30 d'abril de 1902.
 (46) Cardona, Joseph. «Elogi fúnebre del Dr. Robert. So-

lemnes funerals a l'església parroquial de Sitges», 30-IV-1902. La publicació es troba a l'Arxiu Municipal de Sitges.

- (47) «El Eco de Sitges», 1 de setembre de 1907.
 (48) «El Eco de Sitges», 21 d'abril de 1902.
 (49) «El Eco de Sitges», 1 de setembre de 1907.
 (50) «El Eco de Sitges», primer de setembre de 1907.
 (51) «El Eco de Sitges», 14 de gener de 1905.
 (52) «El Eco de Sitges», 1 d'abril de 1906.
 (53) «El Eco de Sitges», 5 de maig de 1906.
 (54) «El Eco de Sitges», 8 de setembre de 1906.
 (55) «El Eco de Sitges», 8 de setembre de 1906.
 (57) «El Eco de Sitges», 25 de febrer de 1905.
 (58) «El Eco de Sitges», 5 de maig de 1905.
 (59) Vegi's «Lligall Dr. Robert», Arxiu Històric Municipal de Sitges.
 (60) «Baluard de Sitges», 1 de desembre de 1906.
 (61) «El Eco de Sitges», 15 de desembre de 1906.
 (62) «El Eco de Sitges», 5 de gener de 1907.
 (63) «El Eco de Sitges», 6 d'abril de 1907.
 (64) «El Eco de Sitges», 20 d'abril de 1907.
 (65) «El Eco de Sitges», 27 d'abril de 1907.
 (66) «El Eco de Sitges», 14 de juliol de 1907.
 (67) «El Eco de Sitges», 8 de juny de 1907. Referent als actes, vegi's: Jou, Lluís: «El monument al Dr. Robert». Butlletí del G.E.S. Sitges, 1977.
 (68) «El Eco de Sitges», 17 de novembre de 1907.
 (69) «El Eco de Sitges», 24 de novembre de 1907.
 (70) «El Eco de Sitges», 12 de gener de 1908.
 (71) «El Eco de Sitges», primer de setembre de 1907.
 (72) Casa projectada per Salvador Viñas l'any 1893. Vegi's fotografia. «El Eco de Sitges», primer setembre de 1907. Planols al A.H.M.S.
 (73) «El Eco de Sitges», primer de setembre de 1907.
 (74) «La Vanguardia», 12 d'abril de 1902.
 (75) «La Vanguardia», 15 de maig de 1902.
 (76) «La Vanguardia», primer de maig de 1902.
 (77) «La Vanguardia», 23 d'abril de 1902.
 (78) «Catalunya Artística», 15 de maig de 1902.
 (79) «Hispania», 30 d'abril de 1902.

El document de dotació de l'església de Sant Miquel d'Olèrdola (10)

ELS LIMITS DEL TERME

Els límits del terme pertanyent a la jurisdicció de l'església de Sant Miquel d'Olèrdola havien estat ja marcats pel comte Sunyer, repoblador del Penedès, i eren els mateixos que va confirmar el bisbe Vives en fer la consagració de la nova construcció. Ervigi Marc els enumera en l'acta dotal. No degueren, però considerar-se suficientment complets, perquè mig segle després la catedral de Barcelona en recollí uns altres en un document complementari. Es tracta del que traslladaren els copistes dels Libri Antiquitatum just a continuació de l'instrument de dotació i que porta el número 278 del llibre IV. Així com en el cas del primer document avui ja no posseïm l'original, l'arxiu de la catedral sí que conserva el que correspon al segon (1), original que presenta algunes variants en relació a la seva còpia, variants però que no són gaire importants.

Aquest document 278, que haurem de fer servir juntament amb el de dotació, diu així:

«Breue de ipsas fronteras de termine de Olerdula: In primis de oriente in Pino Quorbo, et sic uadit usquequo ad ipso Cabrafigo usquequo ad ipsa ciga qui est ad ipsa Gauara, et sic uadit per ipso Ullastrello, et sic uadit per Villasecha usquequo ad ipsa petra fita qui est in termine de Subirados et de Cantalupos, et sic uadit per ipsa fonte qui est in termine de Subirados et de Cantalupos, et sic uadit per ipso Ghorgho Nigru, et sic uadit per ipso aguadu(i)cto usquequo ad ipsa petra fita qui est in ipso torrento de Arانونو, et sic uadit per ipso torrento usquequo ad ipsa fonte de ipso Tuucello, et uadit usque-

quo ad ipsa petra fita qui est in ipsa ruuira in termine de Sancti Martini et de Olerdula, et sic uadit per ipso campo qui fuit de stradero trono, et sic uadit per ipsa uia Morischa usquequo in uilla de Ferriolo ad ipsa fighera qui est in ipsa ciga, et sic uadit ad ipsa Buadella uel ad ipsa laquna usquequo ad ipso rouere qui fuit de Ferucio, et sic uadit per ipso torrento de Ballobono, et uadit ad ipso sanillo ad ipsa Tartughosa, et sic uadit per ipso puio de Montananos qui uadit per medio puio ad ipsa olcinia que fuit, et sic uadit ad ipsa Sagma usquequo ad ipso forno, et sic ad ipsa Molela, et sic ad ipsas purcilghas, et sic uadit per ipsa aqua de Chunido usquequo in ipsa mare. Hoc est ueritas.»

El document no porta data, però segons l'autoritzada opinió del professor Manuel Mundó, a qui he consultat, és amb tota seguretat del segle XI i amb molta probabilitat de vers la meitat del segle. Si pot semblar més antic, això és deu a la poca habilitat de l'autor del document, que no devia ser un escriptor professional. En canvi les característiques de les lletres corresponen a la data esmentada.

Per tant és posterior en mig segle al document de dotació, i encara que és molt difícil dir-ho amb tota seguretat, la impressió que se'n treu és que va fer-se amb intenció de complementar les dades que dona el document de dotació. Aquest últim que per abreviar anomenaré des d'aquest moment Dotació, conté 25 topònims, mentre que l'altre, que des d'ara anomenaré Fronteres, en té 31. De tots aquests topònims només n'hi ha vuit de comuns, dels quals tres poden considerar-se gairebé obligats ja que corresponen a punts que la Dotació considera els

extrems del terme situats als quatre punts cardinals (2). En canvi els noms que no són comuns semblen alternar-se en un i altre document de manera que quan un d'ells deixa un espai llarg sense cobrir, l'altre supleix aquesta deficiència (3). Per tot això jo gosaria dir que el segon document es va fer tenint en compte el primer. Igualment, si procedim a coordinar adequadament els dos escrits i marquem sobre un mapa els punts que se'ns hi indiquen veiem que es distribueixen amb força regularitat a distàncies d'1,5 km de mitjana, encara que aquesta regularitat queda alterada en aquells casos en què a aquesta distància no hi ha cap punt significatiu que pugui ser esmentat, o quan, per exemple, es dona com a senya el curs d'un torrent i aquest és més llarg que no la distància que he dit més amunt. També això sembla indicar que els dos documents es poden prendre conjuntament com una unitat. Si més no és una hipòtesi que té una bona dosi de probabilitat.

Com a preparació de la identificació dels topònims cal tenir en compte la gran estabilitat que han tingut al llarg de la història les línies divisòries entre els municipis, de manera que les fronteres actuals es poden referir a les que van establir-se amb l'arribada a la comarca dels cristians que les van conquerir, sinó és enllà. Per tant cal cercar sempre els llocs que surten en aquest documents prop dels actuals límits de terme a no ser que sigui evident que cal acceptar alguna altra localització.

Fetes aquestes consideracions generals, podem ja passar a mirar d'identificar els llocs que servien en el segle X i XI per a marcar els límits d'Olerdola. El primer lloc que trobem en l'extrem SE és el de Sitges: «Per la part de migjorn comença a la mar i (va) per les Sitges» (Dotació). Aquesta sembla ser la primera menció de l'actual població, que d'acord amb això l'hivern que va del 1991 a 1992 podrà celebrar el seu mil·lenari. Les constàncies posteriors són del 1002 aproximadament, en una carta del papa Silvestre II, i del 1037 en el Liber Feudorum. Era ja llavors un lloc habitat? La manera de fer-ne esment, amb l'article «ipsas», les, semblaria indicar que no, però no es pot dir res definitiu.

Segueix el Picorb: «Al començament per orient al Pi Corb» (Fronteres). En realitat sembla com si aquí el Fronterer hagi volgut esmenar la plana al Dotació. Aquest últim indica Sitges, però la localització no és prou precisa. En realitat el terme de Sitges no té el seu límit en la mateixa població, sinó que antigament, quan encara no havia assimilat les quadres de Campdàsens i de Garraf, el territori sitgetà limitava per llevant en la carena que va de l'ermita de la Trinitat al puig d'en Boronet i que el separava de Vallcarca que ja era terme de Campdàsens. I el Picorb, nom conservat fins avui (4), és a tocar aquesta carena.

Després Dotació diu: «I (va) per la font Anastàsio». La identificació d'aquest lloc pot fer-se de manera només aproximada, però suficient. El camí que ens hi porta és en la documentació de la masia de can Pere de la Plana, a l'extrem oriental del terme de Sant Pere de Ribes (5). Sembla d'acord amb aquests pergamins que la font d'Anastàsio evolucionà vers la forma gràfica «font de Nestés», que donada l'ambigüitat que suposa representar la vocal neutra s'hauria d'escriure, si tenim en compte l'etimologia, «font d'Anastés». On era aquesta font? Un document amb la data de l'any 1421 permet

situar-la dintre del terme de Ribes, prop de can Perc de la Plana i en un terreny que limitava a ponent amb la riera de Jafre (6). Una mirada al mapa ens indica que «la peça de la Font de Nestés» han de ser les terres que hi ha des de vers el fondo de l'Infern, o des d'una mica més al sud, fins al terme d'Olivella. Hi ha possibilitat de situar exactament la font d'Anastàsio o d'Anastés? Penseu que no. Però, si de totes maneres em veieu obligat a fer-ho, jo m'inclinaria pels actuals forats o ulls de Sembori o de Sant Bori, que de totes aquestes maneres se'ns anomena. Són dos forats junts, en forma d'ulls, situats a mitja altura en una paret rocosa al costat de la riera de Jafre, dintre del territori que he indicat, que corresponen a una sorgència intermitent d'aigua i que actualment estan secs. Afavoreix aquesta interpretació el fet que en la documentació de can Pere de la Plana aquesta font en dues ocasions s'anomena en forma plural (7): mas de les Fonts de Nestés. Això permet suposar que es tractava d'una font múltiple. Com a fenomen natural els forats de Sembori són prou singulars i insòlits com per a ser considerats aptes per a indicar adequadament la línia del terme d'Olerdola i a més estan junt a la frontera actual entre Ribes i Olivella, fet que és un element més a favor seu.

Després hi ha la font de Codines: «I així (va) per la font de Codines» (Dotació). Aquesta font encara és avui ben coneguda i conserva el mateix nom que tenia en el segle X. Està situada a l'angle NE del terme de Ribes, uns 550 m a llevant de mas Berenguera i gairebé a la mateixa distància al NO dels Masets. Al llarg dels segles hi ha testimonis documentals de la presència d'aquest nom en tal lloc (8) fins arribar al mapa d'Almera de finals del segle XIX (9).

IGNASI Me MUNTANER

1. He pogut obtenir una fotocòpia del document original gràcies a l'amabilitat de l'arxiver de la catedral de Barcelona Josep Baucells i Reig.

2. Concretament són el torrent d'Aranyó, el torrent de Vallbò i el mar.

3. Si agafem com a exemple la part occidental del terme (podríem també cercar-ne d'altres en les altres afrontacions), veiem com el document de les Fronteres esmenta la Boadella o la Llacuna, el roure de Ferruç, el torrent de Vallbò aquest com a punt important també és a la Dotació, el senillar que hi ha a la Tartugosa i l'alzina que hi hagué al puig de Montanyans, llavors cedeix el lloc a la Dotació que anomena el riu de Sant Esteve, la Senabra, les Borrelleres, les Argaderes, el puig de Florit, la Pineda i la coma Lloposa, i les Fronteres acaba fins el mar amb la Molina, les Porcilgues i l'aigua de Cunil. L'alternança i la complementarietat semblen ben clares. En aquesta enumeració he prescindit de la Sagma i el forn, que no sé a què puguin correspondre. Aquests dos llocs, però, siguin o no siguin, no poden alterar una conclusió confirmada amb tots els altres punts.

4. Surten el Picorb en la p. 173 v. del cadastre de Sitges del 1680 i sota la forma corrupta de Picort en el mapa del 1897 del canonge Almera (*Mapa de la regió seguida o del riu Noya al mar*, Barcelona 1897, geografia de Jaume ALMERA i topografia d'Eduard BROSSA), i en el del Garraf de l'editorial Alpina (Granollers 1970, d'N. LLOPIS, A. BESCOÉS i L. MUNTANER).

5. Aquesta documentació pertany al senyor Pere Mestre i Raventós, i ha arribat al meu coneixement gràcies a una informació de Xavier Miró i Mestre.

6. La seva localització dintre del terme de Ribes i l'afrontament a ponent amb riera de Jafre consten clarament en el pergami M de can Pere de la Plana. La seva proximitat a aquesta masia es pot deduir del fet de formar part de les seves possessions i que aquestes no eren disperses, ja que la política dels seus propietaris havia estat la d'obtenir un territori continu. Si no se m'accepta aquest argument, que valgui almenys que l'únic terreny que complexa les dues primeres condicions és el que hi ha immediatament al SE de can Pere, entre la riera i el terme d'Olivella. D'acord amb els resums del contingut dels pergamins de can Pere

la història de la peça de la Font d'Anastés és així. En 1421 Pere Muntaner del Clot comprà la peça de la Font de Nestés (perg. M). En data no determinada dintre del segle xv la propietat passà a can Carbonell de la Font (aquesta font no és la d'Anastés, sinó probablement la que hi ha entre can Pere i ca l'Almirall), avui can Pere de la Plana. També en aquest segle s'hi degué edificar una casa, el mas de la Font de Nestés. Quan vers 1475 va morir Esteve Carbonell va repartir les seves terres entre els seus fills i el mas de la Font de Nestés correspongué a Esteve que vivia a Puigdassé. Esteve el va cedir el 1478 amb certes condicions a Gispert Carbonell que havia romàs a la casa pairal (perg. I). L'incompliment de les condicions provocà una reclamació dels

fills d'Esteve i el 1517 se'ls reconegué el dret a la propietat (perg. R i Q). Cal deduir que en el segle xvi el mas ja no existia i la font no devia rajar i sembla que la peça passà a anomenar-se els Vinyals (perg. L, G i T).

7. Vegi's els pergamins I i R.

8. Segons Vicenç Carbonell i Virella que coneix perfectament la documentació d'Olivella en 1330 es parla de la serra de Codines (doc. de can Pau Olivella), en el segle xvii de la serra de Codines i la font de Codines (arxiu de can Suriol) i en 1728 del puig de Codines (arxiu de can Suriol).

9. Vegi's el títol exacte del mapa a la nota 4.

Amb el suport de

CAIXA DE PENSIONS

Servei
Caixa Ràpida